

Know-how to enable
Extended Producer Responsibility
created by PREVENT Waste Alliance

PREVENT
Waste Alliance

EPR Toolbox | Proširena odgovornost proizvođača (EPR) - Sažetak

Produžena odgovornost proizvođača u Crnoj Gori

Prema novom Zakonu o otpadu u Crnoj Gori, dodatni propisi još nisu uspostavljeni.

U članu 7, produžena odgovornost proizvođača definiše se kao skup mjera koje osiguravaju da proizvođači proizvoda snose finansijsku ili finansijsku i organizacionu odgovornost za upravljanje fazama životnog ciklusa otpada nastalog njihovim proizvodima.

Član 4. propisuje da svaki proizvođač, bilo fizičko ili pravno lice koje se bavi razvojem, proizvodnjom, obradom, tretmanom, prodajom ili uvozom proizvoda, ima odgovornost za upravljanje otpadom koji nastane korišćenjem njihovih proizvoda, kao i finansijsku odgovornost za te aktivnosti.

Zakon dalje precizira obaveze u vezi s produženom odgovornošću proizvođača u članu 14. Proizvođači su obavezni da se pridruže šemi produžene odgovornosti, vode evidenciju o količinama proizvoda plasiranih na tržište, prihvate vraćene proizvode nakon upotrebe bez naplate, upravljaju otpadom koji nastane i finansiraju te aktivnosti. Takođe, moraju poštovati zahtjeve šema, označavati proizvode u vezi s reciklažom i upravljanjem otpadom te dizajnirati proizvode na način koji omogućava ponovnu upotrebu, reciklažu i sigurno odlaganje.

Član 15. definiše obavezu uspostavljanja šema produžene odgovornosti za specifične vrste otpada, uključujući elektronski i električni otpad (WEEE), vozila (ELV), baterije, gume, ambalažu, proizvode od plastike za jednokratnu upotrebu (SUP) i ribolovni alat koji sadrži plastiku. Omogućava se uspostavljanje individualnih i kolektivnih sistema sakupljanja otpada, a učešće svakog proizvođača određuje se prema količinama proizvoda plasiranih na tržište.

Organizacije proizvođača (PRO) moraju osigurati ravnopravan tretman svih proizvođača, objavljivati informacije o vlasništvu, proizvođačima i finansijskim doprinosima, te javno tenderisati usluge sakupljanja i tretmana otpada. PRO mora predstavljati najmanje 30% tržišta, dok država vodi evidenciju o sistemu i osigurava da finansijski doprinosi proizvođača pokrivaju, ali ne premašuju troškove, u skladu s modelom neprofitnog poslovanja.

Član 16. uvodi obavezu vođenja registra PRO koji održava Agencija. Organizacije proizvođača moraju pružiti finansijske garancije, ugovore s proizvođačima i godišnje izvještaje u formi koju propisuje Ministarstvo. Član 17. predviđa uspostavljanje informacionog sistema za EPR, koji je dio šireg sistema zaštite životne sredine. Ovaj sistem detaljno propisuje informacije koje proizvođači i PRO trebaju dostaviti, dok Agencija objavljuje godišnje izvještaje o implementaciji i učincima šema na svojoj zvaničnoj stranici.

U posebnom poglavlju VI Zakon se bavi specifičnim vrstama otpada, uključujući ambalažu, proizvode od plastike za jednokratnu upotrebu (SUP) i elektronski otpad. Za ambalažu, članovi 62. i 63. propisuju ciljeve od 50% stope sakupljanja do 2030. godine i 35% stope reciklaže, uključujući specifične frakcije poput 22,5% za plastiku. SUP su regulisani članovima 64–66, a propisi su uglavnom usklađeni s evropskim zakonodavstvom.

Sistem produžene odgovornosti u Crnoj Gori oslanja se na industrijski vođene PRO, koji mogu biti profitni ili neprofitni. Proizvođačima je omogućeno da djeluju individualno ili kroz kolektivne sisteme. Ministarstvo definiše metodologiju za obračun troškova, dok PRO-ovi moraju imati odgovarajuće licence za rad. Osim toga, zakon naglašava obavezu smanjenja otpada u fazi dizajna proizvoda kroz povećanje mogućnosti popravljanja i trajnosti, kao i unapređenje sistema razdvajanja i tretmana otpada. Vladin informacioni sistem prati sprovođenje šema i obezbjeđuje razmjenu informacija između svih uključenih strana.

Info list 00 - Uvod

Predgovor, uvod, pojmovnik i ključne napomene

„Cirkularna ekonomija ima za cilj da održi vrijednost proizvoda, materijala i resursa koliko je moguće duže, vraćanjem istih u proizvodni ciklus na kraju njihovog vijeka upotrebe, u isto vrijeme svodeći proizvodnju otpada na minimum.“¹

Predgovor

Globalna ponuda dobara se drastično promijenila u posljednjih 50 godina. Broj različitih proizvoda na tržištu se povećava i pojedinačni artikli se sve više proizvode. U isto vrijeme, inovacije u tehnologiji proizvodnje ambalaže otvorile su nove kanale distribucije, što je omogućilo smanjenje otpada od hrane, skladištenje robe u dužem vremenskom periodu i transport na velikim udaljenostima. Ambalaža omogućava zaštitu roba i vrijednih resursa, a u isto vrijeme drži troškove pod kontrolom. Međutim, zagađenje koje izaziva neadekvatno odložena ambalaža predstavlja sve veći problem, koji bez odlaganja treba rješavati dizajniranjem proizvoda koje je lakše reciklirati i ulaganjem u sisteme za sakupljanje i reciklažu.

Ovi sistemi se ne mogu uspostaviti bez snažnog koordinacionog tijela, uz podršku transparentnog i stabilnog izvora finansiranja. Da bi se omogućila lakša ponovna upotreba i reciklaža ambalaže, potrebna je kombinacija inicijativa i podrške iz gornjeg dijela lanca upravljanja, koju treba dopuniti inicijativama u donjem dijelu lanca upravljanja, kako bi se poboljšali sistemi sakupljanja, razvrstavanja i reciklaže.

Nabavku dobara organizuje i finansira privatni sektor. S druge strane, odgovornost za odlaganje otpada uopšteno se nalazi u javnom sektoru, a ova aktivnost je naročito u zemljama sa niskim i srednjim dohotkom često neuređena i raspolaže sa finansijskim sredstvima daleko ispod potrebnih. Pitanje ko bi trebalo da snosi organizacione i finansijske odgovornosti u vezi sa sve više ambalažnog otpada, kao i koga bi trebalo zadužiti da unaprijedi infrastrukturu za ambalažu i reciklažu, od ključnog je značaja za kreiranje cirkularne ekonomije.

Iskustva sugerišu da primjena principa proširene odgovornosti proizvođača može imati znatan potencijal za ostvarenje čitavog niza ciljeva javne politike. Ti ciljevi javne politike uključuju promjene kako u gornjem dijelu lanca (npr. dizajniranje proizvoda pogodnih za reciklažu), tako i u donjem dijelu (npr. povećanje sakupljanja, više ukupne stope reciklaže i unaprijeđene tehnologije za razvrstavanje i reciklažu ambalaže).

Koncept proširene odgovornosti proizvođača prvi put se javlja u njemačkoj industriji ambalaže, još kasnih osamdesetih godina prošlog vijeka. On predstavlja pristup orijentisan na životnu sredinu i zasniva se na principu „zagađivač plaća“, po kojem je svako lice koje stavlja ambalažu ili upakovani proizvod na tržište neke zemlje odgovorno tokom cjelokupnog životnog vijeka ambalaže, uključujući period poslije odlaganja. Pored ambalaže,

sistemi proširene odgovornosti proizvođača često uključuju elektronske uređaje i baterije, ali u principu, ovaj sistem se može primijeniti na bilo koju vrstu proizvoda.

Otkako se koncept proširene odgovornosti proizvođača prvi put pojavio, u mnogim zemljama se razvio priličan broj „sistema proširene odgovornosti proizvođača“. Studija iz 2013. godine, koju je sprovela OECD, kaže da postoji više od 400 različitih sistema proširene odgovornosti proizvođača u funkciji.² Međutim, nije slučaj da svi ovi sistemi zasnovani na proširenoj odgovornosti proizvođača zaista primoravaju proizvođače da preuzmu odgovornost za svoj otpad. U mnogim slučajevima, oni podrazumijevaju samo plaćanje poreza za ambalažu ili sirovine, a prihodi od naplaćenih poreza se koriste za opšte poslove finansiranja. Propisi o proširenoj odgovornosti proizvođača su u nekim zemljama doneseni, ali se ne sprovode.

Vlasnici mnogih privatnih kompanija sada prepoznaju da stav „tako je uvijek bilo“ više nije prihvatljiv, i spremni su da i sami pomognu u uspostavljanju sistema proširene odgovornosti proizvođača. Ova spremnost na aktivno učešće će biti ključna u ostvarivanju značajnoj i održivog napretka, kao i u stvaranju sistema u kojem će sva lica uključena u lanac vrijednosti ambalaže preuzeti svoj dio odgovornosti.

Ovaj paket instrumenata o proširenoj odgovornosti proizvođača sadrži detaljne informacije o ovom principu, te daje osnovni uvod u veliki broj različitih pitanja. Kako različite zemlje pristupaju sistemu proširene odgovornosti proizvođača sa veoma različitih polaznih tačaka, ovaj uvod treba dopuniti dodatnim studijama i diskusijama u zemljama pojedinačno. Ključ za uspješan sistem proširene odgovornosti proizvođača počiva u pronalaženju puteva za okupljanje različitih zainteresovanih strana i formiranje liderskog komiteta, kao i u obezbjeđivanju spremnosti i sposobnosti države da predvodi proces.

Proširena odgovornost proizvođača kao dio održivog upravljanja otpadom i cirkularne ekonomije

Vlade, privatni sektor, predstavnici civilnog društva i akademici širom svijeta diskutuju o načinima za uvođenje koncepta cirkularne ekonomije, kako bi se podstakla efikasnija upotreba resursa, ublažili uticaji klimatskih promjena i spriječilo zagađenje.

Cirkularna ekonomija predstavlja ekonomski model koji promovise efikasniju upotrebu resursa kroz primjenu tri vodeća principa „smanjenja“, „ponovne upotrebe“ i „reciklaže“, kako bi se stvorio cirkularni lanac vrijednosti. Za razliku od modela tradicionalne ekonomije, po kojem se resursi eksploatišu, prerađuju, distribuiraju, troše i na kraju odlažu, koncept cirkularne ekonomije podstiče cirkularni životni ciklus resursa unutar same ekonomije. **Time se omogućava maksimalna iskorišćenost dostupnih zaliha resursa, a u isto vrijeme, smanjuje uticaj na životnu sredinu.**

Cirkularna ekonomija je perspektivan koncept za poboljšanje aktuelnog tretmana ambalaže, naročito plastične u mnogim zemljama. Nesakupljena plastična ambalaža se spaljuje, zakopava ili baca po ulici ili u kanale, čime se doprinosi zagađenju vazduha, zemljišta, vode i okeana. Pored toga, djelovi sakupljanog otpada dopiru do životne sre-

¹ Eurostat (nema godine); <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy>

² OECD (2013), Šta smo naučili o proširenoj odgovornosti proizvođača u poslednjoj deceniji? Istraživanje skorašnje ekonomske literature o proširenoj odgovornosti proizvođača, Pariz

dine ili u transportu, ili kroz procijedne vode sa neuređenih i uređenih deponija.

Prema procjenama, oko dvije milijarde ljudi širom svijeta nemaju pristup uslugama sakupljanja otpada, da otpad koji proizvede oko tri milijarde ljudi se ne tretira na način koji je bezbjedan za životnu sredinu.³ **Potreba da se otpadom (uključujući ambalažni otpad) upravlja adekvatno, pitanje koje se razmatra u okviru koncepta cirkularne ekonomije kroz ideje kao što je proširena odgovornost proizvođača, postala je ključno pitanje.**

Evropske države, zajedno sa državama članicama OECD, već imaju obimno iskustvo u primjeni sistema proširene odgovornosti proizvođača za različite vrste otpada, uključujući ambalažni. Vlade nekoliko zemalja sa niskim i srednjim dohotkom takođe su pokrenule uvođenje nacrtu propisa za ovu oblast. Pored toga, veći broj kompanija i poslovnih udruženja već su pokrenuli dobrovoljne inicijative i posvetili se smanjenju količine plastičnog otpada koji dopijeva u životnu sredinu. U nekim zemljama, industrije proizvoda široke potrošnje su formirale udruženja, kako bi identifikovali zajedničku akciju kojom bi spriječili proizvodnju i poboljšali upravljanje plastičnim otpadom, i u fazi su izrade plana za razvoj sopstvenih sistema zasnovanih na proširenoj odgovornosti proizvođača.

Sistem snabdijevanja u cirkularnoj ekonomiji

Princip cirkularne ekonomije zahtijeva djelovanje svake karice u lancu vrijednosti proizvoda, te samim tim, ima značajne implikacije za svaki od koraka. Koraci označeni zelenom bojom na ► **Slici 01** naročito su važni za prelazak na održivo upravljanje otpadom.

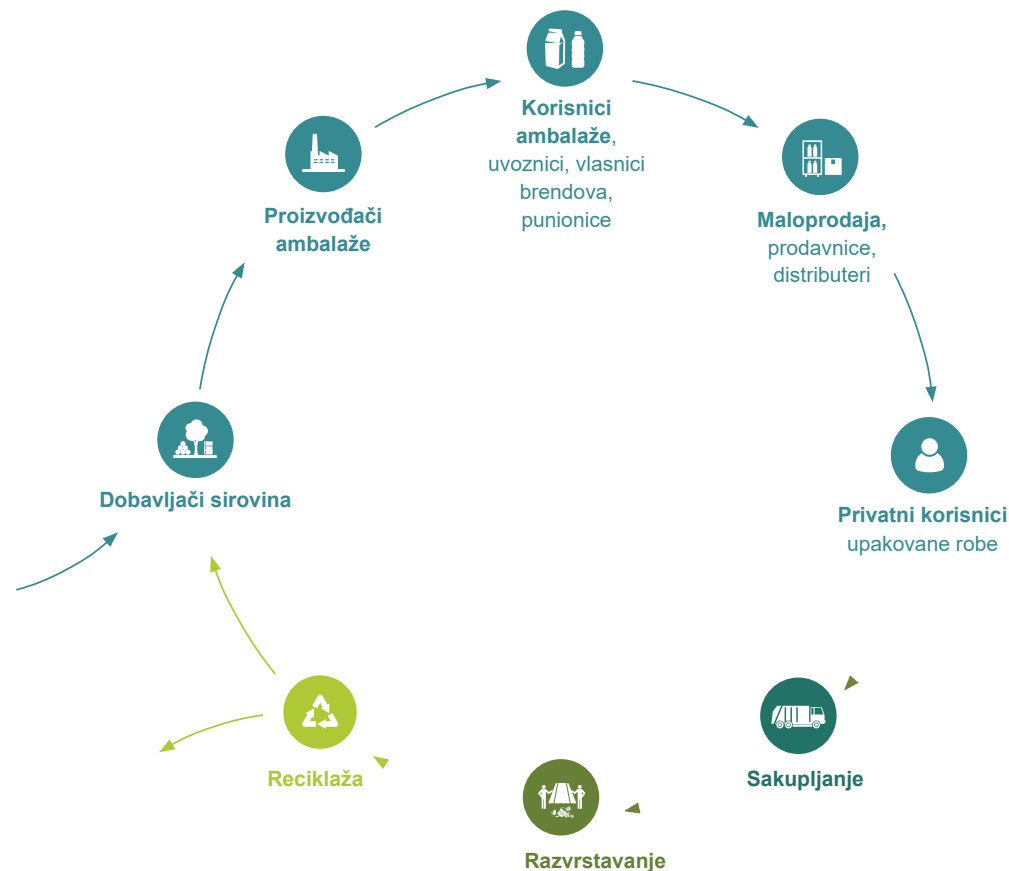
U praksi **postoje gubici u svakoj karici lanca vrijednosti proizvoda. Stoga nije moguće postići savršenu cirkularnu ekonomiju.** Međutim, ako su svi proizvodi i ambalaža pogodni za reciklažu, ako sistem za njihovo sakupljanje kao otpada funkcioniše pravilno, i ako se primjenjuju zahtjevni tehnički standardi za razvrstavanje i reciklažu otpada, onda je moguće postići efektivnu cirkularnu ekonomiju sa visokim stopama reciklaže.

Organizacija i finansiranje upravljanja otpadom u cirkularnoj ekonomiji

Postizanje efektivne cirkularne ekonomije ima značajne implikacije u svakoj karici lanca vrijednosti proizvoda. Treba implementirati mjere potrebne za postizanje toga na raznim nivoima i u različitim obimima, a one treba da obuhvate više od samog upravljanja otpadom. Ipak, **održivo upravljanje otpadom predstavlja ključni element bilo koje efektivne cirkularne ekonomije.** Dobar sistem upravljanja otpadom treba da se odlikuje svime od navedenog u nastavku:

- sistemi sakupljanja otpada na teritoriji cijele zemlje;
- razvoj infrastrukture za reciklažu;
- ponovno iskorišćenje na nivou visokog kvaliteta;
- odlaganje u skladu sa životnom sredinom;
- obaveza pružanja usluge za sve učesnike na tržištu;
- informisanje, edukacija i svijest kod svih uključenih zainteresovanih strana.

³ UNEP, ISWA (2015) Pregled upravljanja otpadom na globalnom nivou.

▲ **Info list 00, Slika 01:** Lanac vrijednosti ambalaže u cirkularnoj ekonomiji

Dva su preduslova za održivo upravljanje otpadom, i to: pouzdana organizaciona struktura i stabilno finansiranje. Postoji određen broj različitih pristupa za ispunjavanje ovih kriterijuma, koji se, u širem smislu, mogu sumirati na sljedeći način:

- **Pristup zasnovan na ekonomiji slobodnog tržišta.** Ovaj pristup se može primijeniti na upravljanje otpadom gdje tržište dotičnog otpada generiše dovoljno prihoda da pokrije troškove povezane sa sakupljanjem, razvrstavanjem i prometom (primjeri uključuju staro gvožđe i metalnu ambalažu, kao što su limenke).
- **Dobrovoljne inicijative** za finansiranje upravljanja otpadom obično pokreću, sprovede i finansiraju privatne kompanije, dobrotvorne organizacije i/ili nevladine organi-

zacije. S obzirom na potrebu da se osigura da šeme počivaju na čvrstoj organizacionoj i finansijskoj osnovi, obim dobrovoljnih inicijativa je često ograničen, npr. kao rezultat ograničenih vremenskih okvira ili odluke o stavljanju težišta isključivo na određene frakcije otpada.

- **Komunalne naknade** se ponekad koriste za plaćanje usluga upravljanja otpadom. Takve naknade su od suštinskog značaja za finansiranje upravljanja određenim vrstama otpada koji se ne mogu pripisati ni jednom konkretnom zagađivaču.
- **Porezi** mogu imati funkciju usmjeravanja u nekoliko oblasti, ali se uopšteno koriste kao izvor finansiranja.
- **Proširena odgovornost proizvođača** je pristup javne politike u zaštiti životne sredine zasnovan na **obavezivanju proizvođača da preuzmu punu odgovornost za svoje proizvode**, kako tokom njihovog korisnog životnog ciklusa (npr. propisivanjem usklađenosti sa određenim zdravstvenim i bezbjednosnim standardima), tako i na **kraju životnog vijeka**, kada proizvodi i ambalaža postanu otpad. Sistemi proširene odgovornosti proizvođača se mogu primijeniti na veliki broj tokova otpada, ali nijesu pogodni za sve vrste otpada.

Pogodnost ovih različitih pristupa zavisi od toka otpada i specifičnih okolnosti. Imajući ovo u vidu, održivi sistem upravljanja otpadom treba da obuhvati više pristupa kako bi pokrio čitav spektar tokova otpada. **Proširena odgovornost proizvođača je samo jedan (od nekoliko mogućih) pristupa koji ima za cilj stvaranje održivih organizacionih i finansijskih struktura za upravljanje otpadom.**

Raspodjela odgovornosti među različitim zainteresovanim stranama je ključni faktor uspjeha bilo kog sistema proširene odgovornosti proizvođača. Ove odgovornosti treba da budu jasne i nedvosmislene. Uopšteno govoreći, otpad se može podijeliti u dvije različite kategorije na sljedeći način:

- **Otpad za koji ni jedan proizvođač nije odgovoran.** Konkretno, ova kategorija uključuje ostatke od otpada, organski otpad (kompost), itd.
- **Otpad koji na tržište unosi lice koje se može identifikovati, koje zatim treba da preuzme odgovornost za njegovo odlaganje** (npr. otpad koji unose domaći proizvođači ili uvoznici). Ova kategorija uključuje otpad poput ambalaže, elektronskih uređaja, baterija, automobila itd. Proširena odgovornost proizvođača se može uspješno primijeniti na ovu vrstu otpada i ona donosi velike implikacije na procedure odlaganja otpada.

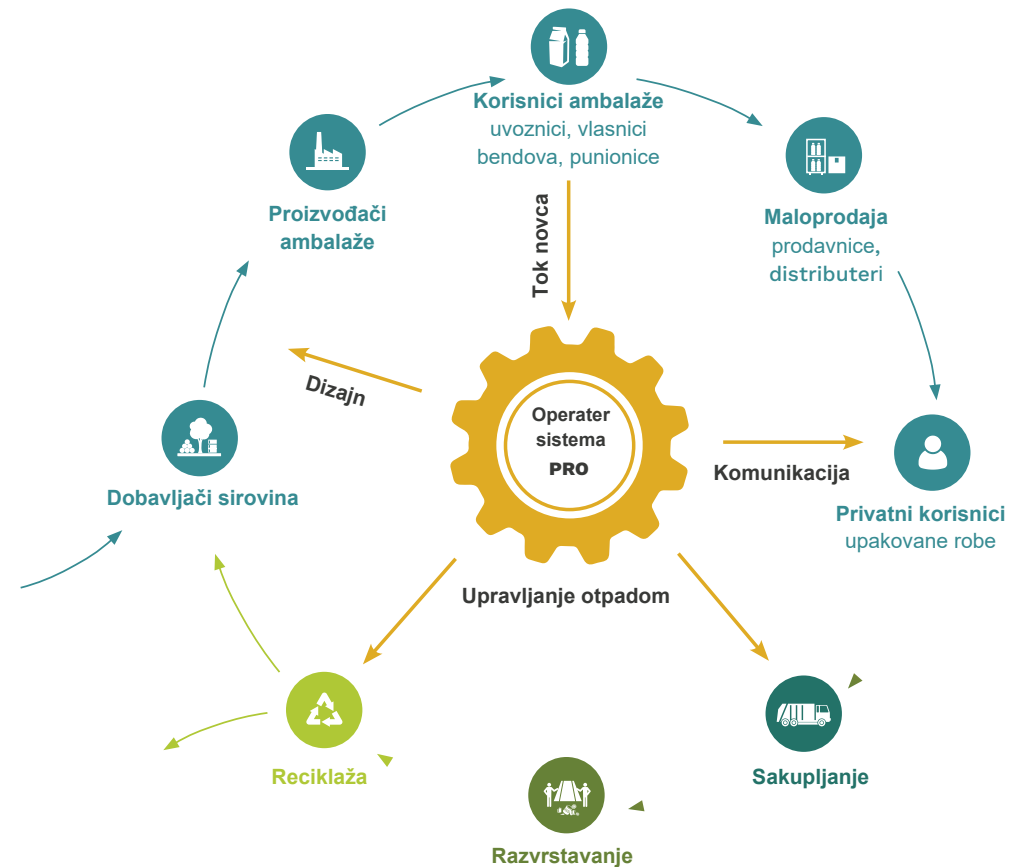
Proširena odgovornost proizvođača u cirkularnoj ekonomiji

Kao što je već pomenuto, proširena odgovornost proizvođača se sve više prepoznaje kao ključni koncept za „zatvaranje petlje“ u lancu vrijednosti ambalaže, jer obavezuje proizvođače da preuzmu odgovornost za svoje proizvode.⁴ Pojam odgovornosti proizvođača nije nov i već je ugrađen u sveobuhvatni koncept „globalne odgovornosti proizvođača“. Međutim, proširena odgovornost proizvođača zasniva se na širem pristupu:

⁴ Sistemi proširene odgovornosti proizvođača se mogu primijeniti korišćenjem ove opšte metode na veliki broj različitih tokova otpada. Međutim, u praksi će se razlikovati način na koji svaki pojedinačni sistem funkcioniše. Ovaj primjer je zasnovan na sistemu proširene odgovornosti proizvođača za ambalažu (koji koristi sve moguće vrste materijala).

- Globalna odgovornost proizvođača znači da su proizvođači/uvoznici odgovorni za svoje proizvode u smislu zdravlja i bezbjednosti i uticaja na životnu sredinu.
- S druge strane, proširena odgovornost proizvođača znači da su proizvođači/uvoznici odgovorni za svoje proizvode do kraja njihovog životnog vijeka, nakon što njihova ambalaža i proizvodi postanu otpad. Stoga se odgovornost proširuje na posao sakupljanja, razvrstavanja i reciklaže ovog otpada.

Učešće trećih lica, poznate kao organizacija za odgovornost proizvođača (PRO) ili operatora sistema, najčešće je potrebno da bi se koordiniralo i upravljalo sistemima sakupljanja, razvrstavanja i recikliranja ambalaže u skladu sa principom proširene odgovornosti proizvođača. Ovaj naziv odražava centralnu ulogu koju takvo treće lice ima u sistemu, kao što je ilustrovano na ► **Slici 02.**

▲ **Info list 00, Slika 02:** Prelazak na sistem održivog upravljanja otpadom od ambalaže

Info list 01

Kako se mogu definisati uloge i odgovornosti u lancu vrijednosti ambalaže?

U ovom info listu navedeni su osnovni principi EPR za ambalažu i dati su opisi mogućih uloga zainteresovanih strana u lancu vrijednosti ambalaže. U njemu se raspravlja o brojnim opcijama za dodjelu odgovornosti, kao i o koracima koje treba preduzeti da bi se izgradio konsenzus i pripremio teren za uspostavljanje sistema EPR. Takođe su identifikovane uobičajene mane i konflikti unutar postojećih sistema EPR i dati su prijedlozi za njihovo prevazilaženje.

U mnogim zemljama, odgovornost za upravljanje čvrstim komunalnim otpadom, uključujući i ambalažni otpad, počiva na državi i obično se sprovodi na nivou opštinskih/lokalnih vlasti.¹ Sakupljanje ambalažnog otpada, ili direktno vrše relevantni državni organi, ili privatne kompanije koje rade u ime države. Troškove ovakvih sistema snose lokalne vlasti i/ili nacionalna vlada, pri čemu građani finansijski doprinose kroz plaćanje naknada za upravljanje čvrstim komunalnim otpadom, ili kroz plaćanje poreza.

Proizvođači upakovane robe i drugi akteri u lancu vrijednosti ambalaže su odgovorni da osiguraju da njihovi proizvodi ispunjavaju određene standarde u vezi sa zdravljem i bezbjednošću.

U takvim sistemima, finansiranje često pokriva samo sakupljanje komunalnog čvrstog otpada, transport i odlaganje na deponijama ili otvorenim neuređenim deponijama.

▲ **Info list 01, Slika 01:**
Zainteresovane strane u lancu nabavke ambalaže

¹ Ovaj dokument se fokusira isključivo na tok ambalažnog otpada (svi ambalažni materijali). Drugi tokovi otpada, kao što su ostatak od otpada, organski otpad, otpad od električne i elektronske opreme, kabasti otpad, itd. mogu biti odgovornost drugih subjekata, kao što su opštine, lokalne vlasti ili proizvođači i uvoznici određene robe.

Lokalnim vlastima često nedostaju stručnost i resursi. Reciklaža se često oslanja na neformalni sektor, u okviru kojeg više zainteresovanih strana sakuplja, razvrstava i reciklira materijale sa dovoljno visokom materijalnom vrijednošću, često pod neadekvatnim socijalnim i ekološkim uslovima. Tranzicija ka održivom upravljanju otpadom i cirkularnoj ekonomiji stoga zahtijeva novi pristup, koji uključuje sve zainteresovane strane u svakoj karici lanca vrijednosti ambalaže.

Proširena odgovornost proizvođača (EPR) je instrument javne politike za održivu organizaciju i finansiranje posebnih tokova otpada, kao što je odbačena ambalaža. On **obavezuje proizvođače da preuzmu odgovornost za svoje proizvode do kraja životnog vijeka tih proizvoda, i uključujući fazu kraja životnog vijeka njihovog proizvoda.** U sistemima EPR, proizvođači nisu odgovorni samo za pitanja zdravlja i bezbjednosti njihovih proizvoda. Štaviše, proizvođači su odgovorni za upravljanje ambalažnim otpadom, uključujući sakupljanje, razvrstavanje i reciklažu. Dakle, sistemi EPR povezuju proizvođače sa finansiranjem i organizovanjem sistema upravljanja ambalažnim otpadom, što je kretanje sa značajnim implikacijama za druge zainteresovane strane uključene u lanac vrijednosti.

Implementacija sistema EPR **poboljšava interakciju između različitih zainteresovanih strana, kao i dodjeljivanje novih odgovornosti.** Precizna priroda ovih odgovornosti se razlikuje i odražava institucionalni pejzaž u svakoj pojedinačnoj zemlji, kao i to kako sistem EPR funkcioniše u praksi. Kako sistemi EPR za ambalažu pokrivaju samo dio ukupne količine čvrstog komunalnog otpada, potrebno ih je integrisati u šire politike upravljanja otpadom i cirkularne ekonomije.

Dodjela novih uloga proizvođačima i uvoznicima

Obavezivanje proizvođača da preuzmu odgovornost za svoj ambalažni otpad im nameće obavezu preuzimanja nove uloge u lancu vrijednosti. Izraz „**proizvođač**“ **odnosi se na svaku kompaniju koja stavlja upakovanu potrošačku robu na nacionalno tržište.** Takođe, proizvod će u određenom trenutku biti odbačen na istom nacionalnom tržištu. Nije uopšte bitno da li je proizvod domaći ili je uvezen. Ova definicija pomaže da se održe jednaki uslovi učešća između kompanija koje uvoze upakovane proizvode (uvoznici) i kompanija koje pakuju svoje proizvode unutar dotične zemlje (domaći proizvođači). Kako su ove kompanije u obavezi da preuzmu proširenu odgovornost prema sistemu EPR, one se u sistemu nazivaju „**kompanije obveznici**“. ▶ **Vidjeti Info list 03.** Trebalo bi razviti odgovarajući pravni okvir koji će podržati sistem EPR i obavezati kompanije obveznike na usklađenost, uključujući uspostavljanje odgovarajućih mehanizama monitoringa i ovlašćenja za kontrolu i nadzor.

Promjena uloge koju vrše kompanije obveznici **ima uticaj na uloge i odgovornosti ostalih zainteresovanih strana** u lancu vrijednosti ambalaže. Zbog toga je za uspješan sistem EPR potrebno aktivno učešće svih zainteresovanih strana.

Zainteresovane strane		Uloge i odgovornosti u sistemu EPR
	Dobavljači sirovina, proizvođači i prerađivači ambalažnog materijala	Prvi korak u lancu vrijednosti. Obezbijediti ambalažni materijal za domaće proizvođače i uvoznike – bilo od izvornih ili sekundarnih resursa (reciklati). Reciklati se koriste gdje je to moguće u skladu sa klasom potrebnom za odgovarajuću primjenu – npr. samo se reciklati koji odgovaraju klasi hrane mogu koristiti kao ambalaža za hranu. Dizajn ambalaže je ključna determinanta ponovne upotrebe i recikliranja proizvedenog ambalažnog otpada. Korišćenjem recyklata može se „zatvoriti petlja“ u okviru cirkularne ekonomije.
	Proizvođači i uvoznici upakovane robe (kompanije obveznici)	Stavljaju upakovanu robu na tržište plasmanom upakovanih uvezenih ili lokalno proizvedenih proizvoda u maloprodaji. Oni su odgovorni da osiguraju da se njihov ambalažni otpad pravilno sakuplja, razvrstava i reciklira . Oni mogu preuzeti ovu odgovornost neposredno sami, ili mogu platiti trećem licu da izvrši odgovornost u njihovo ime (vidjeti individualnu i kolektivnu odgovornost). Proizvođači i uvoznici također mogu uticati na dizajn ambalaže i zahtijevati da se u ambalaži koju kupuju koristi minimalni udio recikliranog materijala. Ovo se odnosi na ambalažni otpad iz domaćinstava, ali i na otpad sa ekvivalentnih mjesta porijekla (npr. restorani, lokalne prodavnice hrane, bolnice). Ovi akteri su odgovorni za zahtjevna poboljšanja u dizajnu ambalaže, kao i za to da ambalaža proizvođača i prerađivača bude lako reciklabilna.
	Distributeri i trgovci upakovanim proizvodima na malo	Supermarketi i prodavnice predstavljaju vezu između privatnog sektora i krajnjih potrošača upakovanih proizvoda. U mnogim sistemima EPR-a, trgovci na malo su također u obavezi da preuzimaju vraćenu ambalažu, na primjer, obezbjeđujući odvojene kante za staklo, papir, plastiku i druge frakcije materijala. Ova lica, osim toga, treba da edukuju svoje kupce o ekološki prihvatljivim načinima rukovanja ambalažnim otpadom.
	Potrošači	Potrošači su u obavezi da pravilno odlažu ambalažu , idealno tako što će vršiti razdvajanje otpada na mjestu nastanka kako bi se osiguralo visokokvalitetna reciklaža . Moraju da budu upoznati sa strategijama za smanjenje otpada i da poštuju stroge standarde higijene.
	Operateri upravljanja otpadom	Vršu sakupljanje i reciklažu ambalaže u skladu sa najvišim mogućim standardima, čime se obezbjeđuje visokokvalitetna reciklaža. Ova odgovornost proširena je i na kompanije koje posluju u neformalnom sektoru.
	Lokalne vlasti/opštine	Obezbeđuju vezu između potrošača i operatera upravljanja otpadom kroz komunikaciju i informisanje, kao i kroz podršku sakupljanja.
	Vlada i drugi javni organi uprave	Odgovorni za propise koji se odnose na sistem EPR, kao i za nadzor nad njegovim radom (ako je sistem obavezan) .

▲ **Info list 01, Tabela 01:**
Pregled uloga i odgovornosti zainteresovanih strana u lancu vrijednosti ambalaže

EPR u praksi

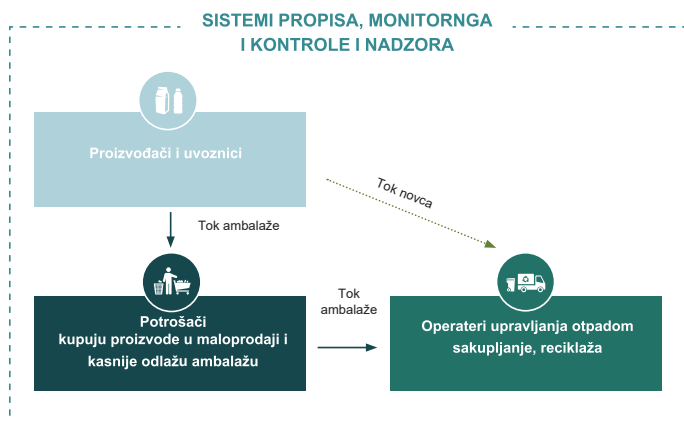
Definisanje uloga i odgovornosti je politički proces koji uključuje više zainteresovanih strana. Specifične uloge i odgovornosti koje se dodjeljuju svakoj zainteresovanoj strani uvijek zavise od datih okolnosti, uključujući primjenljive pravne i institucionalne okvire. Na primjer, okvir definiše da li lokalne vlasti sakupljaju otpad ili ne. Odgovornosti takođe moraju biti u skladu sa strukturama postojećeg ili planiranog sistema i njegovim različitim komponentama, pošto se način na koji se sistemi uspostavljaju i funkcionišu u praksi razlikuje od zemlje do zemlje.

Iako se operativni sistemi EPR znatno razlikuju od zemlje do zemlje, svi EPR sistemi treba da budu dizajnirane tako da postignu ravnotežu, istovremeno upravljajući obavezama proizvođača i osiguravajući da se politike životne sredine primjenjuju na odgovarajući način i u skladu sa principom „zagađivač plaća“. Shodno tome, osnovni principi sistema EPR su gotovo isti u svakoj zemlji:

- svaki proizvođač plaća naknadu prilikom stavljanja upakovane robe na tržište. Ova naknada je proporcionalna količini ambalaže koja se stavlja na tržište,
- naknada pokriva sakupljanje, razvrstavanje i reciklažu ambalažnog otpada,
- sakupljanje, razvrstavanje i reciklaža ili proizvodnja energije iz ambalažnog otpada ostaje odgovornost dotičnog (odnosno, dotičnih) proizvođača. Međutim, aktivnost potrebna za realizaciju ove odgovornosti može se prenijeti na druge kompanije ili organizacije.

Sistemi EPR se mogu implementirati na osnovu individualne odgovornosti, kolektivne odgovornosti ili mješavine ove dvije. Odluku o najprikladnijem modelu za individualni sistem treba razmatrati kao dio političkog dijaloga sa više zainteresovanih strana, a precizni detalji dogovorenog modela treba da budu jasni svim zainteresovanim stranama.

Sistem EPR zasnovan na individualnoj odgovornosti

Info list 01, Slika 02: Individualna odgovornost

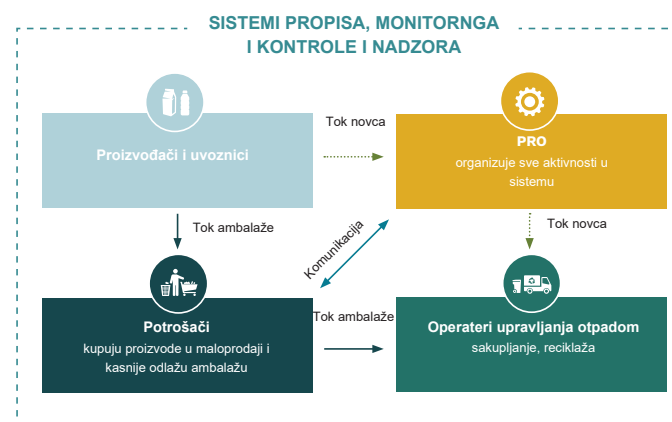
Najjednostavnije rečeno, sistem EPR se zasniva na preuzimanju **individualne odgovornosti** proizvođača kroz **direktnu interakciju** sa proizvođačima i uvoznicima i institucijom koja je proizvela relevantni otpad. U sistemu zasnovanom na individualnoj odgovornosti, kompanije obveznici ili same prikupljaju otpad, ili plaćaju operateru za upravljanje otpadom, da sakupi otpad i ispuni obaveze prijema vraćene ambalaže. Navođenje kompanija obveznika na direktnu odgovornost podstiče ove kompanije da investiraju u načine za smanjenje količine ambalaže koju koriste i da osiguraju da njihova ambalaža bude dizajnirana za reciklažu ili ponovnu upotrebu.

Ovaj model zahtijeva od kompanija obveznika da budu u potpunosti informisani koliko tačno njihove ambalaže postaje otpad, gdje se ta tranzicija konkretno dešava i kako da pristupe tim prostorima. Međutim, u praksi to nije uvijek moguće. Štaviše, ambalažni otpad iz domaćinstva i otpad sa sličnih mjesta obično sadrži veliki broj različitih vrsta ambalaže različitih brendova, tako da bi povraćaj tolike ambalaže kompanijama koje su je svojevremeno stavile na tržište bilo veoma teško i neefikasno sa stanovišta logistike. Da bi se tako nešto uradilo, sav ambalažni otpad bi morao da se razvrsta prema brendu (tj. prema kompaniji obvezniku) na svakom pojedinačnom mjestu sakupljanja u sistemu, kako bi kompanija obveznik (ili kompanije za upravljanje otpadom koje rade u njihovo ime) mogle da odvoje svoj otpad od ostalog i sakupe ga odvojeno.

Stoga su sistemi EPR zasnovani na individualnoj odgovornosti mnogo pogodniji za industrijsku ambalažu (gdje je ambalaža često napravljena od jednog materijala i proizvođači znaju tačno gdje otpad nastaje) nego za postupanje sa ambalažom iz domaćinstava. U većini slučajeva, rukovanje otpadom iz domaćinstava zahtijeva drugačiji, praktičniji model zasnovan na kolektivnoj odgovornosti.

Sistem EPR zasnovan na kolektivnoj odgovornosti

Kao što sam naziv sugeriše, šemom kolektivne odgovornosti se odgovornosti za upravljanje otpadom prenose sa proizvođača i uvoznika na treće lice u okviru sistema EPR, koje može biti **Organizacija za odgovornost proizvođača (PRO)** ili **operater sistema**. Pre-

Info list 01, Slika 03: Kolektivna odgovornost kojom upravlja PRO

ma ovom sistemu, PRO preuzima odgovornost za organizovanje svih aktivnosti upravljanja otpadom unutar sistema. Ova struktura znači da kompanije obveznici mogu da ispune svoje obaveze radeći zajedno na upravljanju otpadom koji se zajedno proizvede. **Sistemi EPR zasnovani na kolektivnoj odgovornosti**, u poređenju sa sistemima zasnovanim na individualnoj odgovornosti, **uvode „novu“ zainteresovanu stranu u sistem EPR.**

Kako PRO organizuje aktivnosti upravljanja ambalažnim otpadom u ime svih učesnika u sistemu, nema potrebe da se otpad razdvaja po brendu. Time se značajno smanjuju troškovi i logistički izazovi u vezi sa upravljanjem ambalažnim otpadom. Zbog toga se u većini zemalja ambalažnim otpadom iz domaćinstava upravlja preko kolektivnog sistema EPR. ► [Vidjeti info list 02](#)

Individualna naspram kolektivne odgovornosti

Kada je u pitanju raspodjela uloga i odgovornosti u sistemu EPR, ključni faktor je da li se sistem zasniva na individualnoj ili kolektivnoj odgovornosti. Kao što je već pomenu- to, upravljanje ambalažnim otpadom iz domaćinstva primjenom sistema individualne odgovornosti je veoma izazovno i često nije izvodljivo u praktičnom smislu. Najefikasniji sistemi EPR za ambalažni otpad iz domaćinstava se stoga zasnivaju na principu kolektivne odgovornosti.

Kriterijumi	Individualna odgovornost	Kolektivna odgovornost
Finansijski aspekti	Proizvođači i uvoznici direktno plaćaju za sakupljanje i tretman njihovog ambalažnog otpada.	Proizvođači i uvoznici plaćaju svoje naknade za sakupljanje otpada organizaciji PRO, koja operaterima za upravljanje otpadom plaća za sakupljanje i tretman otpad.
Organizacioni i aspekti praktičnosti	Proizvođači i uvoznici moraju da znaju gdje se tačno distribuira njihova ambalaža, moraju da budu u mogućnosti da joj pristupe, gdje god da se nalazi. Ovo predstavlja logističke izazove, posebno kada se proizvodi distribuiraju u malim količinama, jer je logistička infrastruktura potrebna za obradu malih količina veoma slična onoj koja je potrebna za veće količine i nameće slične troškove.	PRO obavlja operativne aktivnosti sistema u ime proizvođača i uvoznika, što rezultira znatnim smanjenjem troškova i jednostavnijom logistikom.
Monitoring i kontrola i nadzor	Državna agencija treba da vrši monitoring, a ako je potrebno i kontrolu i nadzor, nad tim da li svaki obveznik (proizvođač i uvoznik) ispunjava sve svoje zadatke i obaveze.	PRO treba da ispuni sve zadatke i odgovornosti koje su joj dodijeljene, a njen rad prati, a po potrebi i kontroliše i nadzire, treće lice, kao što je državni organ ili eksterni revizor.

◀ **Info list 01, Tabela 02:** Šema individualne naspram šeme kolektivne odgovornosti

Najčešće mane i konflikti i kako ih prevazići

Najčešća poteškoća u uspostavljanju operativni EPR sistemi, koji sadrže jasne uloge i odgovornosti, je postizanje nedvosmislenog dogovora o tome koje kompanije su, a koje nijesu, obveznici sistema. Ovo zahtijeva jasnu definiciju kompanije obveznika, kao i saradnju između više ministarstava i/ili agencija kako bi se identifikovale kompanije o kojima je riječ.

Druge mane i konflikti mogu biti povezani sa specifičnim uslovima za zemlju, kao što su geografija, politička i društveno-ekonomska klima.

Ključna literatura i drugi izvori

PREVENT Waste Alliance (2021.)

Video serijal: EPR Explained! (01) Uvod, uloge i odgovornosti

OECD (2016.) Proširena odgovornost proizvođača. Ažurirane smjernice za efikasno upravljanje otpadom.

Bazelska konvencija (2019.) Priručnik o proširenoj odgovornosti proizvođača.

EEP (2019.) Kako implementirati EPR. Briefing za vlade i poslovni sektor.

Kenya Association of Manufacturers (2019.) Akcioni plan Kenije za plastiku.

Info list 02

Kako se može uspostaviti PRO?

Ovaj info list prikazuje ključne elemente procesa za uspostavljanje i razvoj PRO (operatera sistema). U njemu su opisane uloge i odgovornosti PRO, ko treba da budu članovi operativnog tijela i kako treba da bude organizovan (neprofitni naspram profitnih). Takođe su izneseni argumenti za i protiv korišćenja jedne PRO za razliku od uspostavljanja nekoliko konkurentskih PRO.

Vlade širom svijeta teže prelasku na cirkularnu ekonomiju kako bi podstakle efikasnije korišćenje resursa, ublažile efekte klimatskih promjena i spriječile zagađenje.

Istovremeno, zainteresovane strane iz privatnog sektora sve više prepoznaju ulogu koju mogu odigrati u borbi protiv zagađenja plastikom. EPR se sve više priznaje kao sredstvo za prelazak na cirkularnu ekonomiju, a u sve većem broju zemalja, preduzimaju se radnje da se ova tranzicija ubrza. Jedan od ključnih djelova ovog procesa je potreba da se uspostavi i operacionalizuje efikasna organizacija za odgovornost proizvođača (PRO).

Uloga PRO

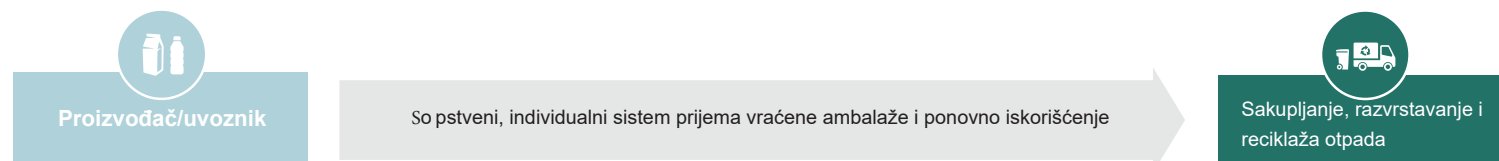
U okviru principa EPR, kompanije moraju da preuzmu individualnu ili kolektivnu odgovornost za svoj otpad. Pošto praćenje i kontrola i nadzor nad sistemima zasnovanih na individualnoj odgovornosti predstavlja veći izazov, češće se mogu vidjeti modeli kolektivne odgovornosti.

► Vidjeti Info list 01

KOLEKTIVNA ODGOVORNOST

INDIVIDUALNA ODGOVORNOST

► Info list 02, Slika 01: Poređenje kolektivnog i individualnog sistema EPR

Sistem kolektivne odgovornosti zahtjeva centralnu organizaciju u okviru EPR, koja koordinira aktivnosti unutar sistema. Ova organizacija je poznata kao **PRO ili operator sistema** i ona preuzima odgovornosti kompanija obveznika u kolektivnom sistemu. Time se kompanijama obveznicima omogućava da preuzmu zajedničku odgovornost za svoje proizvode i ambalažni otpad koji stvaraju.

► Vidjeti Sliku 01

Poređenje kolektivnog i individualnog sistema EPR

Prema ovoj strukturi, PRO postaje centralno tijelo za organizovanje svih aktivnosti povezanih sa sistemom EPR. Konkretno, to znači da je organizacija PRO:

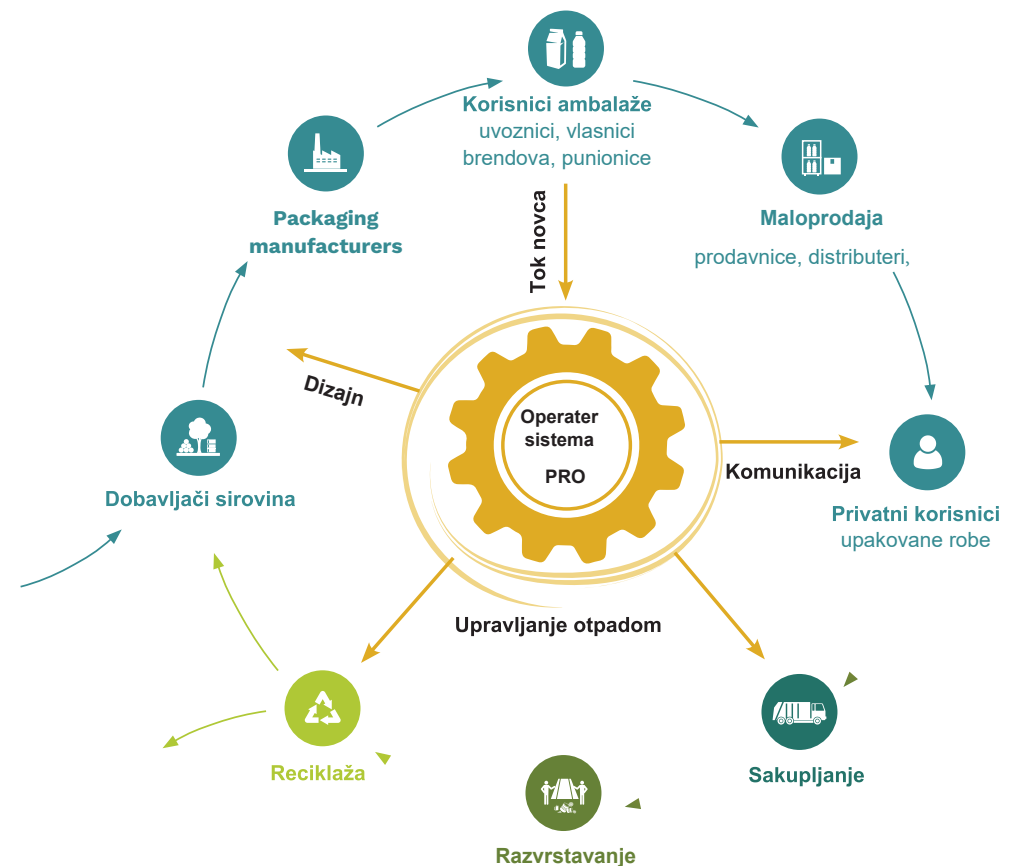
- najvažnija zainteresovana strana za rad sistema (što i jeste kao organizacija);
- odgovorna za uspostavljanje, razvoj i održavanje sistema cirkularne ekonomije;
- odgovorna za ispunjavanje obaveza prijema vraćene ambalaže kompanija obveznika;
- odgovorna za komunikaciju, informisanje i istraživanje i razvoj.

PRO mora da ispunjava sve svoje obaveze, što znači da mora biti pod nadzorom. Ovu ulogu obično obavlja nadležno Ministarstvo životne sredine ili treće lice koju imenuje ministarstvo. Međutim, da bi se obezbijedila poštena konkurencija, takođe je važno da kompanije koje uplaćuju naknade u sistem budu zastupljene u nadzornim odborima.

Sistemi EPR, samim tim i PRO, mogu biti organizovani na dobrovoljnoj ili obaveznoj osnovi. Međutim, dobrovoljni sistemi EPR su po definiciji sistemi ograničenog obima, pošto ne postoji pravni okvir koji bi obezbijedio usklađenost i pouzdane izvore finansiranja. Uopšteno govoreći, samo mali broj kompanija učestvuje u takvim dobrovoljnim sistemima, što zauzvrat ograničava obim i broj projekata koje mogu da realizuju. Dobrovoljni sistemi takođe mogu poremetiti konkurenciju, jer ne obezbjeđuju jednake uslove.

Iz svih ovih razloga, uspostavljanje sveobuhvatnog sistema sakupljanja na dobrovoljnoj osnovi obično nije izvodljivo, jer bi troškove u tom slučaju u potpunosti snosio mali broj kompanija. Učešće u dobrovoljnim programima često je vezano za budžete kompanija za korporativnu društvenu odgovornost, ili zavisi od konkretnih poslovnih projekata koji se odnose samo na materijale velike vrijednosti. Dugoročno pokrivenost operativnih troškova nije zagarantovano i ne postoji zvanični sistem monitoringa.

Obavezni sistemi omogućavaju jednake uslove za sve kompanije obveznike, koje mogu da učestvuju u radu sistema, a pored toga, ovakva šema obezbjeđuje pouzdane izvore finansiranja. Takođe omogućava uspostavljanje integrisanog sistema sakupljanja svih ambalažnih materijala – uključujući i one koji imaju malu ili nikakvu tržišnu vrijednost. PRO je ključna organizacija za uspjeh takvih sistema.

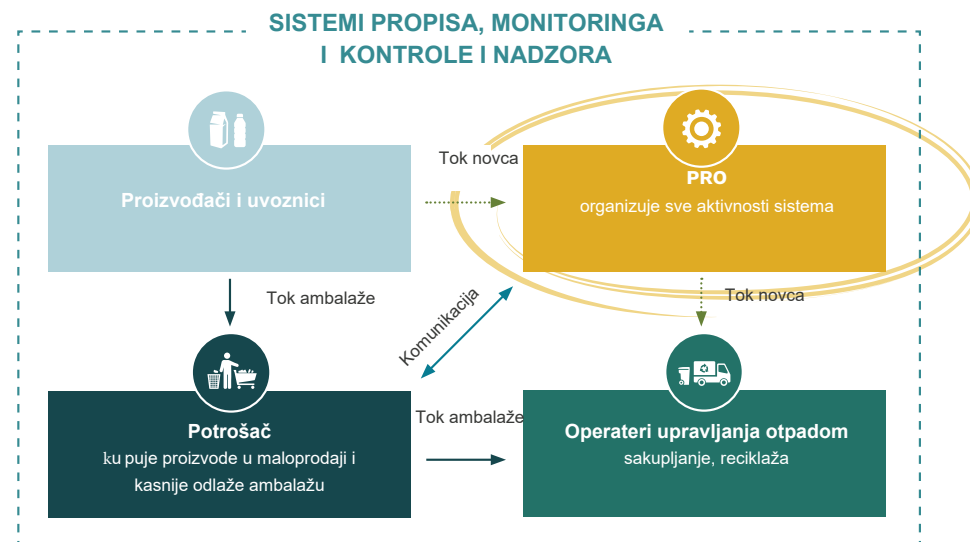
▲ Info list 02,
Slika 02:
PRO organizuje sve aktivnosti unutar sistema

Zadaci PRO

Opšti zadatak organizacije PRO je u principu isti u svim sistemima EPR, bez obzira na specifične uslove kojima je podložan. Zadaci PRO uopšteno uključuju:

- **registraciju svih kompanija obveznika** (u saradnji sa nadzornim organima). Da bi se održali jednaki uslovi i zaustavili slobodni učesnici na tržištu, sve kompanije obveznici sistema moraju biti registrovane. Kompanije obveznici se za potrebe registracije definišu kao preduzeća koja stavljaju upakovanu robu na tržište radi prodaje i potrošnje u određenoj zemlji, što znači da i njihovom otpadnom ambalažom treba upravljati u toj zemlji.
- **prikupljanje i upravljanje svim finansijskim sredstvima** dobijenim od kompanija obveznika i obezbjeđivanje da su naplaćene naknade pravedne i ne narušavaju konkurentnost bilo koje kompanije koja učestvuje u sistemu. ▶ **Vidjeti Info list 03**
- **upravljanje tenderima i ugovorima** za sve aktivnosti koje se sprovode u okviru sistema EPR (npr. sakupljanje, razvrstavanje i reciklaža ambalažnog otpada).
- **dokumentovanje** sakupljanja, razvrstavanja i reciklaže ambalažnog otpada.
- **informisanje i edukacija** svih proizvođača otpada i potrošača o značaju ekološki prihvatljivog sistema upravljanja otpadom, uključujući pitanja odvojenog sakupljanja.
- **monitoring** svih usluga koje su dodijeljene pružaocima usluga, a posebno svih koje se odnose na ispunjavanje obaveza kompanija za upravljanje otpadom u pogledu sakupljanja i reciklaže.
- **finansiranje svih aktivnosti** iz sredstava koje su obezbijedile kompanije obveznici. ▶ **Vidjeti Info list 03**
- **obezbjeđivanje dokumentarnih dokaza i verifikacija kod nadzornih organa**. Organizacija PRO je u obavezi da dokaže da je u potpunosti ispunila sve svoje obaveze i da je koristila naknade koje su platile kompanije obveznici u skladu sa zaključenim ugovorima.

Pored ovih aktivnosti, koje se odnose na ispunjavanje odgovornosti PRO u sistemu EPR, postoji i niz dodatnih, opštih zadataka koje PRO mora da izvrši. To uključuje upravljanje članovima sistema EPR, interakciju sa relevantnim organima vlasti, obračunavanje i ispostavljanje faktura, rad IT sistema i garancija da ti sistemi zadovoljavaju potrebe članova, poslovno planiranje, knjigovodstvo, upravljanje novčanim tokovima, postavljanje ciljeva, praćenje učinka, vršenje revizije i poštovanje zahtjeva za izvještavanjem. Precizan način na koji je PRO organizovana zavisiće od strukture same organizacije PRO (npr. da li je osnovana kao udruženje, fondacija, akcionarsko društvo, itd.) i konteksta koji se primjenjuje u datoj zemlji.

▲ **Info list 02, Slika 03:**
PRO u okviru kolektivnog sistema EPR

Info list 03

Kako se može upravljati finansijskim tokovima i kako se mogu utvrditi naknade i isplate?

Ovaj info list sadrži opis načina upravljanja organizacijom PRO kako bi se obezbijedila odgovornost i transparentnost i spriječila korupcija. Razmatra se, između ostalog, kako utvrditi naknade koje „proizvođači“ treba da plate organizaciji PRO, kao i iznosi koje PRO uplaćuje sakupljačima i reciklerima.

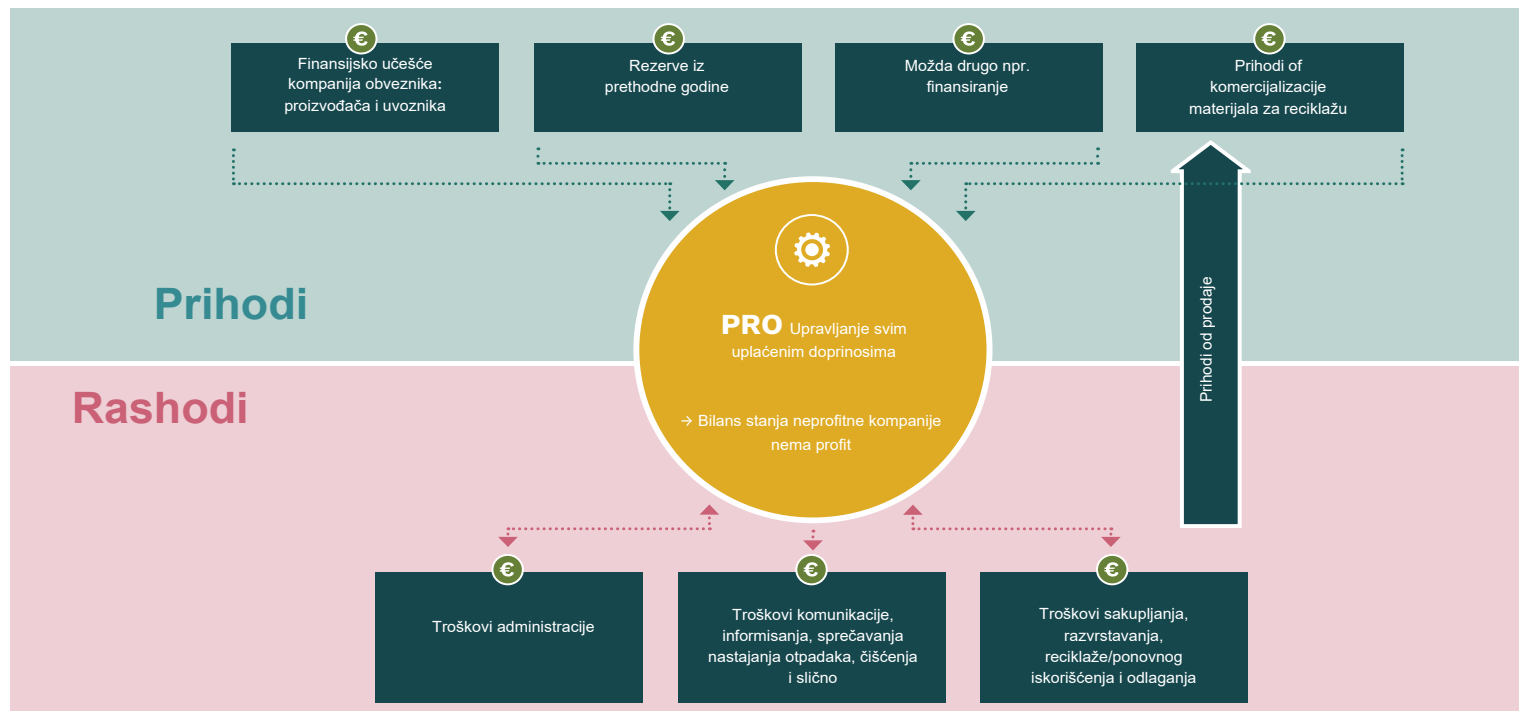
Finansijski tokovi koji dolaze od obveznika mogu značajno unaprijediti poslovanje u domenu sakupljanja, razvrstavanja i reciklaže ambalažnog otpada. Ovi novčani tokovi su jedan od načina implementacije principa „zagađivač plaća“ i pridržavaju se **vodeće filozofije koja stoji iza EPR, koja se odnosi se na ugrađivanje troškova upravljanja ambalažnim otpadom u cijenu proizvoda**. Ugrađivanje troškova je stoga komplementarna opcija za pokrivanje troškova upravljanja otpadom iz naknada za upravljanje otpadom ili korišćenje sredstava iz državnih budžeta.

Finansiranje upravljanja ambalažnim otpadom

Sistem u kome se sva odbačena ambalaža sakuplja, razvrstava i reciklira ili tretira na ekološki prihvatljiv način ne može da funkcioniše bez dovoljno finansijskih sredstava. Tržišna vrijednost ambalažnog otpada nije dovoljna da pokrije troškove ove usluge. Pristup koji se zasniva isključivo na tržištu i koji se oslanja na komercijalizaciju otpada može pokriti samo mali dio troškova za ove usluge, posebno kada uzmemo u obzir da neke vrste otpada imaju malu ili nikakvu tržišnu vrijednost i da se takođe moraju primijeniti adekvatne socijalne i ekološke odredbe. U zavisnosti od troškova sakupljanja i razvrstavanja u odnosu na tržišne cijene sirovina, moguće je da se od prodaje vrijednih materijala pokrije samo oko 20% troškova rada sistema.

U sistemu EPR, svaka kompanija obveznik (proizvođač/uvoznik) plaća naknadu prilikom stavljanja upakovane robe na tržište. Troškovi naknadnog sakupljanja, razvrstavanja i reciklaže treba da se finansiraju kroz šemu EPR, zajedno sa troškovima informisanja i komunikacije, administrativnim i drugim troškovima.

U obaveznom sistemu EPR, PRO djeluje kao operater sistema i najvažnija zainteresovana strana. On je odgovorna za uspostavljanje, razvoj i održavanje svih usluga, uključujući upravljanje svim naknadama i isplatama. Naknade se koriste za finansira-

Info list 03, Slika 01:
Prihodi i rashodi
(za neprofitnu PRO)

nje sakupljanja i daljeg tretmana ambalažnog otpada, kao i za pokrivanje svih tokova finansiranja u okviru PRO. Dobro finansijsko upravljanje i određeni stepen transparentnosti i odgovornosti (tj. odsustvo korupcije) ključni su faktori za efikasno upravljanje odbačenom ambalažom.

Većina zemalja sa efektivnim šemama EPR počinje sa jednom organizacijom PRO, koju osnivaju kao neprofitnu organizaciju. Neprofitna PRO ne bi trebalo da generiše nikakav profit; svi potencijalni viškovi ostvareni u toku finansijske godine moraju biti uključeni u budžet za narednu finansijsku godinu.

Međutim, i profitne i neprofitne PRO mogu koristiti viškove da generišu rezerve za pokrivanje obaveza u budućnosti, ili za smanjenje svojih cijena, kako bi mogli da iskoriste svoje rezerve. Neke zemlje postavljaju ograničenje na iznos rezervi koje PRO može da generiše.

U nekoliko zemalja, kao što su Njemačka i Austrija, postoji nekoliko konkurentskih PRO. U ovim zemljama, PRO su u obavezi da sakupljaju, razvrstavaju i recikliraju otpad, kao i da se bave informisanjem, komunikacijom i administrativnim poslovima. Međutim, dozvoljeno im je da generišu rezerve. PRO mogu biti strukturirane kao privatna društva sa ograničenom odgovornošću ili korporacije, na primjer. Profitne PRO ne prenose viškove u budžet za narednu godinu, već ih, umjesto toga, prikazuju kao profit.

Ambalaža sa sistemskom relevantnošću i kompanije obveznici

Svaki zahtjev za uključivanje određene vrste ambalaže u sistem EPR (ambalaža sa sistemskom relevantnošću) mora biti jasno definisan u zakonskom okviru. U većini zemalja, sistem EPR pokriva samo ambalažu iz domaćinstava i sličnih mjesta. Dakle, samo se kompanije koje stavljaju ove vrste ambalaže na tržište kvalifikuju kao obveznici sistema EPR i, kao takve, podliježu obavezi uplaćivanja odgovarajućih naknada (► **Vidjeti Sliku 02**).

Kategorija ambalaže poznata kao uslužna ambalaža predstavlja poseban slučaj. Uslužno pakovanje se definiše kao svaka ambalaža koja nije napunjena robom do trenutka kada je prosljeđena potrošaču. Tipični primjeri su kese za pecivo, mesarski papir, kutije za čips, šoljice za kafu za ponijeti ili kese za voće i povrće. Konkretno, u ovom slučaju, kompanija koja se bavi marketingom i prodajom ambalažnog materijala – a ne kafe – obavezna je da učestvuje u sistemu EPR i da plati naknade za EPR. Kompanije koje koriste i distribuiraju uslužnu ambalažu, kao što su pekare ili kafići, nasuprot tome, ne moraju da plaćaju naknadu za ovaj uslužni ambalažni materijal sistemu EPR. Međutim, ove kompanije treba da pribave dokaze od svog distributera (prodavca ambalažnog materijala), kojim se potvrđuje da je on izvršio uplatu prema sistemu EPR. Dokaz može biti faktura, otpremnica ili ugovor.¹

Obezbeđivanje jednakih uslova je veoma važno za prihvatanje sistema EPR. Dakle, **svi zahtjevi i odgovornosti moraju se podjednako odnositi na sve obveznike**. Imajući to u vidu, ključno je da i definicija kompanije obveznika, i tačka u sistemu u kojoj se ta kompanija identifikuje kao obveznik, budu jasne i nedvosmislene, jer se na taj način utvrđuje ko je obveznik plaćanja naknade prema sistemu EPR i koliko ta naknada iznosi.

¹ https://www.verpackungsregister.org/fileadmin/user_upload/How-to-Guide_en_13072018_final.pdf

▲ **Info list 03, Slika 02:** Primjer ambalaže koju treba uključiti u sistem EPR

Kako naknade za EPR ne bi trebalo da se plaćaju dva puta za isto pakovanje unutar lanca snabdijevanja, važno je utvrditi tačku u lancu u kojoj se kompanija može jasno identifikovati kao obveznik sistema.

Tačka u kojoj kompanija postaje obveznik sistema EPR definiše se kao tačka u kojoj kompanije stavljaju upakovanu robu na tržište u zemlji koja primjenjuje okvir EPR. Roba se zatim konzumira, a ambalaža na kraju odlazi u toj zemlji. Obveznici u okviru ovog sistema su korisnici ambalaže, punionice i vlasnici brendova (koji se zajednički nazivaju „proizvođači“) i uvoznici koji uvoze upakovanu robu za prodaju i potrošnju u određenoj zemlji. Proizvođači i uvoznici su u obavezi da finansiraju sistem EPR.

▼ **Info list 03, Slika 03:** Pojednostavljeni lanac nabavke i tačka u kojoj kompanije obveznici stiču obavezu plaćanja naknade za EPR

Po pravilu su **proizvođač obveznik ili uvoznik obveznik**, prva kompanija koja distribuira robu u određenoj zemlji, pa je kao takva u obavezi da plati naknade prema sistemu EPR. Jedan izuzetak od ovog pravila je uslužna ambalaža (npr. plastične kese, posude za hranu), koja se koristi samo kada se roba koju sadrži proda. Za ovu vrstu ambalaže, kompanija koja prodaje praznu uslužnu ambalažu malo-prodaji, uličnim prodavnicama hrane i drugim lokacijama na kojima će se takva ambalaža puniti, dužna je da učestvuje u sistemu EPR. Zbog velikog broja prodajnih objekata brze i ulične hrane, na primjer, ne bi bilo izvodljivo uključiti njih kao obveznike sistema EPR.

Faktori koji utiču na EPR naknade

Naknade koje PRO naplaćuje razlikuju se od zemlje do zemlje. Svaka PRO ima svoj način za određivanje naknada. Ako postoji samo jedna organizacija PRO, koja posluje kao neprofitna organizacija i sa *de facto* monopolom, naknade koje naplaćuje moraju biti dovoljne da pokriju sve njene troškove, jer joj nije dozvoljeno da ostvaruje profit. U većini slučajeva, EPR naknade za ambalažne materijale se objavljuju i dostupne su javnosti.

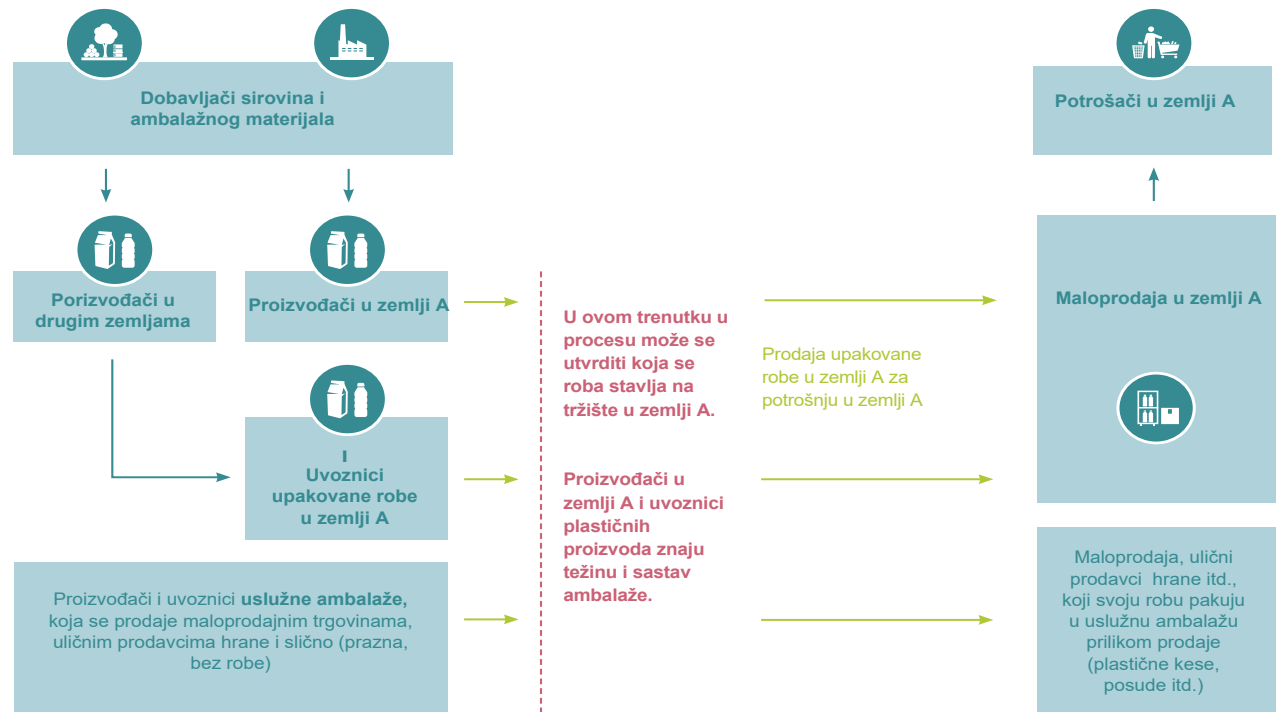
Ukupan iznos koji obveznici uplaćuju organizaciji PRO u vidu naknada za EPR zavisi od količine/težine i udjela ambalažnog materijala kojeg stavljaju na tržište u određenoj zemlji. U skoro svim zemljama, naknade se razlikuju u zavisnosti od vrste ambalažnog materijala. Mnoge zemlje takođe uvode i druge izmjene, kao što su:

- **Bonusi/malusi za reciklažu:** kompanija plaća manju naknadu za ambalažu koja se lako reciklira (bonus). Isto tako, ambalaža koja se ne može reciklirati može biti predmet penala, tj. za nju se plaća veća EPR naknada. Međutim, trenutno ne postoje jedinstveni kriterijumi šta jeste, a šta nije lako reciklirati, a svaka zemlja postavlja sopstvene kriterijume i standarde, što znači da se standardi u Francuskoj razlikuju od onih u Italiji, Holandiji ili Njemačkoj, na primjer. Ovakvu vrstu sistema bonus/malus je lakše primijeniti ako postoji samo jedna organizacija PRO; veći broj organizacija PRO komplikuje ovaj proces zbog konkurencije.
- **Bonusi za specifično obilježavanje ili informacije:** bonus se ponekad dodjeljuje ako ambalaža ima određenu etiketu, kao što su uputstva za pravilno odlaganje, ili nosi posebnu oznaku (ovaj sistem se primjenjuje u Francuskoj, na primjer).
- **Naknada po jedinici:** prema sistemu naknade po jedinici, naknada za licencu se mora platiti za svaku ambalažnu jedinicu. Ova naknada može da se kreće od npr. 0,01 do 0,06 eura. Zemlje koje koriste ovaj sistem su Španija i Belgija.

Naknade koje se plaćaju organizaciji PRO (operateru sistema) treba da pokriju sve troškove koje ona ima u obavljanju svojih poslova, kako je definisano zakonom. U zavisnosti od tačnih zakonskih odredbi, neke troškove (kao što je udio u troškovima sakupljanja) mogu snositi druge zainteresovane strane, kao što su opštine/lokalne vlasti.

Sljedeći faktori utiču na iznos koji PRO mora da ostvari da bi pokrila svoje troškove:

- Vrsta sistema za sakupljanje

▲ **Info list 03, Slika 04:** Pojednostavljeni lanac nabavke u kojem se vidi u kom trenutku se identifikuju kompanije obveznici

- Količina otpada/ambalaže
- Sastav otpada
- Organizaciona struktura
- Svi finansijski doprinosi opština/lokalnih vlasti
- Infrastruktura za ponovno iskorišćenje i odlaganje
- Sve obavezne kvote koje se odnose na reciklažu
- Svi doprinosi za uklanjanje otpadaka
- Slobodni učesnici na tržištu i proizvodi nepoznatog proizvođača
- Troškovi revizije
- Troškovi istraživanja i razvoja

Pošto su sistemi EPR za ambalažu u primjeni već duži niz godina u mnogim evropskim zemljama, možemo se oslanjati na mnogobrojna iskustava u vezi sa EPR naknadama koje se naplaćuju za različite materijale. Troškovi koje obveznici plaćaju za jednu tonu plastike kreću se od oko 200 eura po toni (u Italiji za ambalažni otpad koji se može razvrstati i reciklirati) do oko 650 eura po toni (za svu plastičnu ambalažu u Holandiji), dok troškovi za papir i karton obično ne prelaze 100 eura po toni.

Vrsta ambalaže	Belgija	Francuska	Holandija	Španija
Papir	€59.40	€165.30	€22.00	€76.00
Staklo	€40.30	€13.50	€56.00	€24.51 ¹⁾
Tetrapak	€574.00	€246.10	€380.00	€355.00
Plastične boce	€246.10 ¹⁾	€288.80 ¹⁾	DRS: €20.00 or €0.25 per bottle, otherwise €600.00 or €340.00 ^{1) 2) 3)}	€433.00 ²⁾
Reciklabilna plastika	€357.80 ²⁾	€309.20 – €485.70 ²⁾	€340.00 ²⁾	€377.00 ³⁾
Ostala plastika	€711.20 ^{3) 4)}		€600.00 ³⁾	€739.00 ⁴⁾

- Belgija: bezbojne, plave ili zelene PET boce, 2) HDPE-boce i HDPE-zatvarači, 3) Svi ostali elementi ambalaže napravljeni isključivo od plastike kao što su: PET tacne, druge PET-boce, HDPE fioke, tvrda plastika (PP PS), fleksibilna plastika (folije, kese), osim predmeta navedenih pod 4), 4) tacne od stiropora (EPS), ekspanzirani polistiren (XPS) i plastika za kompostiranje. Tarifa je 0,8535 eura/kg; (izvor: Fost Plus (2020. godina). <https://www.fostplus.be/en/enterprises/iour-declaration/rates>)
- Francuska: doprinos po težini + po jedinici + bonus/kazna. Ova tabela navodi nominalne cijene za svaki materijal. Na ukupnu stvarno plaćenu cijenu mogu uticati kazne i bonusi. 1) boce od prozirnog PET-a, 2) boce od obojenog PET-a, PE ili PP-a su 309,20 €/t, tvrda PE, PP ili PET ambalaža: 333 €/t, fleksibilna PE ambalaža: 360,80 €/t, tvrda PS ambalaža: 388,50 €/t, složena ambalaža ili druge smole, osim PVC-a: 416,30 €/t; ambalaža koja sadrži PVC: 485,7 €/t.; (izvor: Citeo (2019). https://bo.citeo.com/sites/default/files/2019-10/20191008_Citeo_2020%20Rate_The%20rate%20list.pdf)
- Holandija: ako su boce dio depozitnog sistema, naknada iznosi 20 €/t. Ako boce zakonski spadaju u obim depozita (>750 ml za bezalkoholna pića ili vodu), ali se proizvođači/uvoznici ne pridržavaju DRS-a, naplaćuje se naknada od 0,25 eura po boci. Na sve ostale boce se primjenjuje redovna naknada, osim ako su kompanije uspješno podnijele zahtev za diferencijaciju naknade. U tom slučaju se primjenjuje niža naknada. 2) Ova smanjena naknada se primjenjuje samo ako je proizvođač uspješno podnio zahtjev za diferencijaciju naknade, a Afvalfonds Verpakkingen ga odobrio. To znači da se ambalaža može reciklirati i generiše pozitivnu tržišnu vrijednost. Postoje mnoge druge vrste ambalaže koje se u potpunosti mogu reciklirati, ali koje nemaju ovu pozitivnu tržišnu vrijednost i stoga se za njih plaća redovna naknada. 3) Ovo je standardna naknada za plastiku, uključujući biorazgradljivu plastiku. Ako kompanija nije u mogućnosti ili ne želi da navede sastav ambalažnog materijala, može se primijeniti opšta stopa (770 €/t); (izvor: Afvalfonds (2020). <https://afvalfondsverpakkin-gen.nl/en/packaging-vaste-management-contribution>)
- Španija: 24,51 €/t po težini; jedinični faktor (od 2020. godine, 0,00348 €/jed.) se dodatno naplaćuje, 2) PET, 3) samo HDPE (tvrda ambalaža i UNE kese), 4) odnosi se i na druge materijale koji ne pripadaju ni jednoj specifičnoj grupi; (izvor: Ecoembes (2020). <https://www.ecoembes.com/en/companies/member-companies/green-dot-fees>)

Ako se uplaćene naknade rasporede na sve predmetne pojedinačne artikle, dodatni trošak po artiklu je beznačajan i malo je vjerovatno da će ga potrošači primijetiti. Ako naknada za EPR iznosi 300 eura po toni, naknada po jednoj plastičnoj boci od 25 g iznosi 0,0075 eura.

Određivanje naknada koje plaćaju obaveznici

Ne postoji „jedinstveni pristup“ za određivanje EPR naknada koje obaveznici treba da plate. Treba izabrati EPR instrument(e) koji je/su najprikladniji za preovlađujuće tržišne uslove.² U većini slučajeva, uplaćene naknade su proporcionalne količini svake frakcije materijala koja se stavlja na tržište. Kako su troškovi povezani sa sakupljanjem, razvrstavanjem i reciklažom plastične ambalaže veći od troškova za iste ove operacije sa papirnom i kartonskom ambalažom, EPR naknada po toni je obično veća za plastiku nego za papir i karton. **Dok god svaka kompanija mora da plaća iste cijene kao i sve druge za svaku vrstu ambalaže koju stavi na tržište, sistem EPR održava jednake uslove koji se podjednako primjenjuju na domaće kompanije i uvoznike sa sjedištem izvan dotične zemlje.**

Sistemi EPR su prvenstveno namijenjeni pokrivanju svih praznina u finansiranju upravljanja otpadom, tako što omogućavaju komercijalizaciju otpadnog materijala; ovo je neophodno jer troškovi u vezi sa sakupljanjem i razvrstavanjem otpada premašuju ostvarene prihode. Naknade za EPR takođe mogu imati upravljačku funkciju, jer se mogu mijenjati i prilagođavati, kako bi se podstakla određena ponašanja. Na primjer, ako se određena vrsta ambalaže ne može reciklirati, obično se plaća znatno veća EPR naknada za takvu, nego za ambalažu koja se može lako reciklirati.

U šemama EPR sa neprofitnim PRO, naknade za EPR se obično objavljuju i jasno prikazuju po stavkama (obično na internet stranici organizacije PRO). Međutim, ako ima više PRO koje posluju u međusobnoj konkurenciji, naknade se najčešće ne objavljuju, a obaveznici mogu slobodno da izaberu PRO u tenderskom postupku.

² Bazelska konvencija, *Nacrt priručnika o proširenoj odgovornosti proizvođača i o finansiranju sistema za pouzdano upravljanje životnom sredinom*, 16. jul 2018. godine

Pojmovnik/glosar

Osnova za ovaj pojmovnik su definicije publikacije UNEP-a/Bazelske konvencije pod nazivom „Nacrt priručnika o proširenoj odgovornosti proizvođača i o finansiranju sistema za pouzdano upravljanje životnom sredinom“ (2018. godina).¹ Definicije direktno prenesene iz priručnika obilježene su zvjezdicom (*).

Sistem povraćaja i naplate (depozitni sistem)	Sistem u kojem se na nabavne cijene određenih proizvoda i ambalaže dodaje određeni iznos doplate. Ako potrošači vrte ambalažu ili proizvode nakon upotrebe, doplata se vraća.
Odlaganje	Odnosi se na operaciju upravljanja otpadom koja se ne definiše kao ponovno iskorišćenje. Svaka aktivnost koja nastupa kasnije u sekundarnom tretmanu u cilju iskorišćenja vrijednih supstanci ili dobijanja energije, takođe se klasifikuje kao odlaganje.
Proizvodnja energije iz otpada	Proces u kojem se energija (toplotna, električna, energent) dobija iz primarnog tretmana otpada. Najčešći primjer ovog procesa je insineracija. Proizvodnja energije iz otpada ne smatra se reciklažom materijala.
Naknada za proširenu odgovornost proizvođača	Cijena koju plaća proizvođač organizaciji za odgovornost proizvođača/operatoru sistema u zamjenu za izvršavanje obaveza proizvođača.
Sistem proširene odgovornosti proizvođača	Bilo koji sistem koji uspostavlja jedan ili više proizvođača radi implementacije principa proširene odgovornosti proizvođača. To može biti jedan individualni sistem (ili individualni usklađeni sistem) ili kolektivni sistem (kolektivni usklađeni sistem), u kojem nekoliko proizvođača donesu odluku da sarađuju i ispune svoje odgovornosti zajednički, preko specifične organizacije.*
Proširena odgovornost proizvođača (EPR)	Pristup politike zaštite životne sredine u kojem se odgovornost proizvođača za proizvod proširuje na fazu otpada u životnom ciklusu tog proizvoda. U praksi, EPR uključuje proizvođače koji preuzimaju odgovornost za upravljanje proizvodima nakon što postanu otpad, uključujući: sakupljanje; pred-tretman, npr. razvrstavanje, demontaža ili uklanjanje zagađujućih materija; (priprema za) ponovnu upotrebu; ponovno iskorišćenje (uključujući reciklažu i proizvodnju energije) ili konačno odlaganje. EPR sistemi mogu omogućiti proizvođačima da ispune svoju odgovornost bilo obezbjeđivanjem potrebnih finansijskih sredstava i/ili preuzimanjem operativnih aspekata procesa od opština. Odgovornost preuzimaju dobrovoljno ili bivaju obavezni da je preuzmu; EPR sistemi se mogu implementirati individualno ili kolektivno.*
Naknada	Cijena koju plaća proizvođač organizaciji za odgovornost proizvođača/operatoru sistema, da bi se oni dalje bavili njegovim odgovornostima.*
Reciklaža sirovina	Proces razbijanja plastičnih polimera u monomere i druge osnovne hemijske elemente. Ti monomeri se mogu koristiti kao alternativne izvornim materijalima u proizvodnji novih polimera. Ovaj proces je posebno koristan za plastiku, koja se teško reciklira jer je ili lošeg kvaliteta, ili je njena ekonomska vrijednost mala, ili je složene strukture. Međutim, u ovom procesu se oslobađaju opasne supstance, a za njega je potrebna i energija.
Slobodni učesnici na tržištu	Proizvođači i uvoznici koji uživaju koristi od EPR sistema bez plaćanja odgovarajućih naknada, uključujući i one koji prijavljuju manje količine otpada od stvarno proizvedenih.
Individualna odgovornost proizvođača (IPR)	Svaki pojedinačni proizvođač je odgovoran za sakupljanje i odlaganje otpada koji nastaje od njihovih proizvoda.*
Reciklaža materijala	Opisuje proces reciklaže u kojem se materijali mehanički prerađuju u proizvode, materijale ili supstance ekvivalentnih osobina (takođe se naziva i reciklaža u zatvorenoj petlji), ili u proizvod koji zahtijeva niže nivoe tih osobina.
Proizvođač/prerađivač	Kompanija koja proizvodi ambalažu preradom sirovina.
Deponija	Lokacija za odlaganje čvrstog komunalnog otpada. Da bi se lokacija kvalifikovala kao sanitarna, moraju se sprovesti mjere predostrožnosti u pogledu zaštite životne sredine, kao što je prisustvo postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda ili zapečaćene deponije. Ako nijesu ispunjeni ovi uslovi, lokacija se smatra nesanitarnom deponijom.

¹ <http://www.basel.int/Portals/4/download.aspx?d=UNEP-CHW-OEWG.11-INF-7.English.pdf>

Kompanije obveznici	Kompanije koje imaju obavezu plaćanja naknade u okviru operativnog sistema EPR. U većini slučajeva, ove kompanije su domaći proizvođači i uvoznici koji stavljaju upakovane proizvode na tržište.
Proizvod nepoznatog proizvođača	Proizvodi koji se nalaze na tržištu, a čiji se proizvođač više ne može identifikovati.*
Princip „zagađivač plaća“	U skladu da ovim principom, proizvođač ili imalac otpada je potencijalni zagađivač i snosi (finansijsku) odgovornost za bilo kakvo zagađenje koje izazove. Princip „zagađivač plaća“ je uveden da obezbijedi potrebne podsticaje za ponašanje koje ne šteti životnoj sredini i da podstakne potrebne investicije u upravljanje otpadom koje ne šteti životnoj sredini.
Proizvođač	Lice čija se robna marka nalazi na samom proizvodu ili uvoznik. U slučaju ambalaže, lice koje puni ambalažu se smatra proizvođačem.*
Prevenција otpada (mjere)	Mjere koje se preduzimaju prije nego što supstanca, materijal ili proizvod postanu otpad. One uključuju ponovnu upotrebu proizvoda, kao i mjere za produženje životnog vijeka proizvoda. Prevencijom otpada smanjuju se količina proizvedenog otpada i količina opasnih supstanci u upotrebi, i ublažavaju se nepovoljni uticaji koje otpad vrši na životnu sredinu i zdravlje ljudi.
Organizacija za odgovornost proizvođača (PRO)	Kolektivno lice koje osnivaju kompanije obveznici ili na osnovu zakona, koje postaje odgovorno za ispunjavanje obaveza sakupljanja i odlaganja otpada pojedinačnih kompanija obveznika.* PRO je najvažnija zainteresovana strana (organizacija) u sistemu EPR, i odgovorna je za uspostavljanje, razvoj i održavanje sistema, kao i za obaveze preuzimanja proizvoda kompanija obveznika. U nekim kontekstima, PRO se obično koristi kao skraćeni naziv za Organizaciju za reciklažu ambalaže (engl. <i>Packaging Recycling Organisation</i> , prim. prev.). Ovaj paket instrumenata, međutim, ne koristi ovu skraćenicu u tom značenju.
Ponovno iskorišćenje	Opisuje bilo koju aktivnost u kojoj otpad služi korisnoj svrsi, npr. tako što mijenja druge materijale ili se iskorišćavaju njegove materijalne osobine (primjeri uključuju pripremu materijala za ponovnu upotrebu, reciklažu djelova materijala ili sirovina, kao i proizvodnju energije iz otpada).
Reciklabilni materijali (reciklabili)	Materijali koji i dalje imaju upotrebnu fizičku ili hemijsku vrijednost, nakon što su odslužili svoju izvornu svrhu, te se stoga mogu ponovo vratiti u proizvodnju. Neki imaju i znatno veću komercijalnu vrijednost (npr. čvrsti PE, PET boce).
Reciklati	Proizvodi koji su prošli kroz životni ciklus i naknadni proces reciklaže, što znači da su proizvodi napravljeni od recikliranih materijala (npr. plastični granulat).
Recikler	Kompanija koja reciklira pred-tretirane tokove otpada (npr. razvrstanu čvrstu PE plastiku) u procesu pranja, ljuštenja, grupisanja i regnanulacije. U tom procesu, recikler proizvodi proizvod sa ekonomskom i tržišnom vrijednošću.
Smanjenje	Praksa korišćenja manje materijala i energije kako bi se smanjila količina proizvedenog otpada i očuvali prirodni resursi. Uključuje mjere osmišljene kako bi se spriječilo da materijali postanu otpad prije nego što se recikliraju, kao i mjere ponovne upotrebe (u nastavku).
Ponovna upotreba	Ponovljena upotreba proizvoda u istom obliku, za istu ili drugačiju namjenu. Proizvod koji se ponovo koristi ne kvalifikuje se kao otpad.
Plastični proizvodi za jednokratnu upotrebu	Plastični proizvodi za jednokratnu upotrebu su proizvodi u cjelosti ili djelimično napravljeni od plastike i nijesu dizajnirani da mogu da prođu kroz više životnih ciklusa nakon njihovog plasiranja na tržište kroz npr. povraćaj proizvođaču, koji bi ga iskoristio za istu svrhu za koju je prvobitno proizveden.
Upravljanje čvrstim otpadom	Skladištenje, sakupljanje, transport i odlaganje čvrstog otpada. Takođe opisuje praksu u kojoj se koriste višestruke tehnike upravljanja otpadom kako bi se upravljalo specifičnim komponentama otpada i kako bi one bile odložene. Te tehnike upravljanja otpadom uključuju prevenciju, smanjenje, ponovnu upotrebu, reciklažu, ponovno iskorišćenje i odlaganje otpada.
Razdvajanje na mjestu nastanka	Razdvajanje specifičnih materijala na mjestu nastanka radi odvojenog sakupljanja.
Zainteresovana strana	Svi akteri uključeni u životni ciklus proizvoda, uključujući: proizvođače, trgovce u maloprodaji, potrošače, lokalne vlasti, javne i privatne operatere upravljanja otpadom.*

Operater sistema	Sinonim za organizaciju za odgovornost proizvođača.
Hijerarhija otpada	Alat za rangiranje opcija upravljanja otpadom prema uticaju na životnu sredinu. Prvi prioritet daje se prevenciji proizvodnje otpada, gdje god je to moguće. Kada se otpad proizvede, opcije koje se razmatraju za rukovanje poređane su sljedećim redoslijedom: priprema za ponovnu upotrebu, reciklaža, ponovno iskorišćenje i na samom kraju, kao najnepoželjnija opcija, nalazi se trajno odlaganje.
Upravljanje otpadom	Izraz upravljanje otpadom opisuje tipične aktivnosti, uključujući (a) sakupljanje, transport, tretman i odlaganje otpada, (b) kontrolu, monitoring i regulisanje proizvodnje, sakupljanja, transporta, tretmana i odlaganja otpada, (c) prevenciju otpada putem izmjena u procesu, ponovne upotrebe i reciklaže.

Ključna literatura i drugi izvori:

PREVENT Waste Alliance (2021.)

Video serijal: EPR Explained!

Bazelska konvencija (2018.)

Nacrt priručnika o proširenoj odgovornosti proizvođača i o finansiranju sistema za pouzdano upravljanje životnom sredinom
<http://www.basel.int/Portals/4/download.aspx?d=UNEP-CHW-OEWG.11-INF-7.English.pdf>

Bazelska konvencija (2019.)

Revidirani nacrt priručnika o proširenoj odgovornosti proizvođača UNEP/CHW.14/5/Add.1.
<http://www.basel.int/TheConvention/ConferenceoftheParties/Meetings/COP14/tabid/7520/Default.aspx>

Fondacija Ellen MacArthur (2021.)

Proširena odgovornost proizvođača kao neophodan dio rješavanja ambalažnog otpada i zagađenja
<https://plastics.ellenmacarthurfoundation.org/epr#Position-paper>

Evropska komisija (2020.)

Studija za podršku pripremi smjernica Komisije o šemi proširene odgovornosti proizvođača.
 Dostupna na:
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ecb86ea2-932e-11ea-aac4-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF#>

IEEP (2019.)

Kako implementirati EPR. Briefing za vlade i poslovni sektor.
 Institute cyclos-HTP (2019.) Verifikacija i ispitivanje reciklabilnosti.
 Dostupno na:
http://cyclos-htp.de/fileadmin/user_upload/2019_Katalog/Verification_and_examination_of_recyclability_-_Revision_4.0.pdf

Kenya Association of Manufacturers (2019.)

Akcioni plan Kenije za plastiku
http://kam.co.ke/kam/wp-content/uploads/2019/12/KPAP_Document-pages.pdf

OECD (2016.)

Proširena odgovornost proizvođača. Ažurirane smjernice za efikasno upravljanje otpadom.
 Dostupne na:
<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264256385-en/index.html?itemId=/content/publication/9789264256385-en&mimeType=text/html>

WWF (2021.)

Prelazak na cirkularno. Vodič za EPR
<https://www.wwf-akademie.de/catalog/view/course/id/215>

European Recycling Platform

<https://erp-recycling.org/position-papers/>

EXPRA

<http://www.expra.eu/>

PROsPA

<https://prospalliance.org/>

Impresum

Autori:

Agnes Bünemann, Jana Brinkmann, Dr. Stephan Löhle i Sabine Bartnik (cyclos GmbH)

Urednici:

Angelina Schreiner, Johannes Paul, Steffen Blume, Pascal Renaud, Elena Rabbow, i Nicola Drotos (GIZ GmbH)

Dizajn:

creative republic Frankfurt

Kontakt:

Secretary of the PREVENT Waste Alliance
contact@prevent-waste.net
<https://prevent-waste.net/en/>

Prevod na crnogorski/srpski/bosanski:

Prevodilačka agencija Porta Aperta d.o.o.

Štampa:

Štamparija 3M Makarije d.o.o.

Prevod i štampa su realizovani u okviru GIZ programa "Integralno upravljanje otpadom i sprečavanje morskog otpada na Zapadnom Balkanu – MLP II".

Supported by the

Izdavač:

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
PREVENT Waste Alliance
Friedrich-Ebert-Allee 32 + 36
53113 Bonn
Germany

Tel. +49 61 96 79-0

Fax +49 61 96 79-11 15

info@giz.de

contact@prevent-waste.net

www.giz.de

<https://prevent-waste.net/en/epr-toolbox/>

cyclos

cyclos GmbH

Westerbreite 7

49084 Osnabrück

Bonn, Germany

October 2020 (video series: EPR Explained! published in July 2021)

Detaljnija verzija i dodatni materijali i video zapisi mogu se naći na engleskom jeziku na sajtu PREVENT-a:

https://prevent-waste.net/downloads/PREVENT_EPRToolbox_Distribution.pdf

The EPR Toolbox was developed within the PREVENT Waste Alliance working group on plastics in cooperation with its members. The views and opinions of the authors do not necessarily reflect the positions of all PREVENT Waste Alliance members or official policy positions of the governments involved.